

ԱՎԱՆ ԴՈՒՅԹԻ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹԸ ԱՆՁԻ ԱՐԺԵՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ

Հոգվածը ներկայացնում է ավանդույթի դերը և նշանակությունը անձի արժեհամակարգի ձևավորման համատեքստում: Ներկայացվում են ավանդույթների հիմնական գործառնությունները, որոնք կարևորվում են հասարակայնորեն նշանակալի նորմերի ու վարքի պահպանման առումով:

Հանգուցային բառեր և արտահայտություններ՝ արժեհամակարգ, ավանդույթ, գործառնություն, հասարակություն, կայունություն:

Ավանդույթները արտահայտում են կայուն հասարակական հարաբերությունները: Դիտելով դրանց սոցիալական գործառնությունների տեսանկյունից՝ իրավամբ կարելի է եզարակացնել, որ ավանդույթները ապահովում են մարդկանց միջև փոփոխվող և զարգացող փոխհարաբերությունների կայունությունը: Դա ավանդույթների կարևորագույն ընդհանուր գործառնություն է: Հասարակական հարաբերություններում առանց կայունության չի կարող լինել ոչ մի զարգացում և փոփոխություն: Ուստի, առանց ավանդույթի հասարակական հարաբերություններում չի կարող տեղի ունենալ ոչ մի զարգացում: Ապահովելով վերջինների կայունությունը և ստաբիլ վիճակը՝ ավանդույթը, այդպիսով, ծառայում է որպես հասարակական կեցության անհրաժեշտ պայման: Ավանդույթում մշտապես փոփոխվող հասարակական հարաբերությունները ամրապնդվում են, վեր են ածվում հաստատուն, դադարի վիճակի: Ավանդույթներում արտահայտություն են գտնում հասարակայնորեն նշանակալի նորմերն ու վարքը, ազգային հիմնարար արժեքներն ու դիրքորոշումները:

Ավանդույթի ինստիտուտը քննվում է հասարակության ծիսաստվորությամբ

կենսագործունեության տեսանկյունից: Այդ պատճառով դրա ուսումնասիրությունը ստանում է նշանային իմաստավորում, ինչն, իր հերթին արտահայտվում է հասարակության արժեհամակարգում:

Ավանդույթների բնույթը չի կարող բացահայտվել խորապես, եթե չհետազոտվեն դրանց գործառնությունները, և համապատասխանաբար, համակարգված վերլուծությունը չլրացվի գործառնության վերլուծությամբ: Նման վերլուծության անհրաժեշտությունը թելադրված է նրանով, որ ավանդույթներն ունեն համակարգային-գործառնության բնույթ: Քանի որ «գործառնություն» հասկացությունը բազմանշանակ է, պայմանականորեն նրա տակ ենք հասկանում այն համակարգային նշանակումը, որը հանդես է գալիս օբյեկտի ծառայողական դերում [9]:

Ավանդույթները կարելի է բնորոշել որպես երևույթներ, որոնք արտահայտվում են սոցիալական համակարգերում, քանի որ հասարակությունից դուրս նրանք գոյություն չունեն: Այդ պատճառով անհրաժեշտ է տարանջատել ավանդույթների՝ ընդհանուր կամ տիպային և յուրահատուկ՝ մասնավոր, գործառնությունները և նրանց որոշակի նորմալիզացիաները:

Ընդհանուր գործառնությունները կապված են համակարգային օրինաչափությունների հետ, որոնք արտահայտվում են առանց բացառության բոլոր ավանդույթներում: Ավանդույթներն ունեն նաև յուրահատուկ գործառնություններ՝ ֆասցինացիայի և ստիմուլյացիայի գործառնություններ: Այդ հատկությունների շնորհիվ ավանդույթները կարող են «ձգել» անհատներին տարբեր խմբերի, սոցիալական միավորումների և կոլեկտիվների մեջ, ունեն արտահայտչական-զգայա-

կան ձևեր և այդ պատճառով մարդկանց վրա թողնում են հուզական տպավորություն: Այստեղից էլ երևում է ավանդույթների ազդեցությունը կոլեկտիվներում մարդկանց փոխհարաբերությունների մակարդակի և բնույթի վրա [9]:

Կարելի է առանձնացնել ավանդույթների հետևյալ կարևոր գործառնությունները, որոնք նույնպես կարևորվում են անձի արժեհամակարգի ձևավորման համատեքստում.

1. **Ինտելեկտուալ գործառնություն.** ամբողջացնելով անհատների վարքը և գործունեությունը, նրանց մտքերն ու զգացմունքները, ուղղելով սոցիալական խմբերի և ինստիտուտների ջանքերը՝ ավանդույթը կարող է աջակցել տվյալ հասարակության կայունությանը:

2. **Ռեզուլյատիվ գործառնություն.** ազգային մշակութային գաղափարները, կարծրատիպերը և ավանդապես կրկնվող գործունեությունը հանդես են գալիս մարդկանց վարքի կարգավորիչների դերում:

3. **Կոմունիկատիվ գործառնություն.** ավանդույթը ծառայում է որպես անհատների հաղորդակցման միջոց: Այն, հիմնված լինելով հասարակական արժեքների վրա, փոխանցվում է սերնդեսերունդ և ապահովում հասարակությունում ընդունված արժեհամակարգի կայունությունը [10]:

Ուստի, ավանդույթների ինստիտուտը, ընդհանուր առմամբ, այնքանով է «հավերժ», որքանով «հավերժ» է հասարակությունը:

Ավանդույթները կարելի է բաժանել «մեռած» և «կենդանի» ավանդույթների: Առաջինները կարող են դառնալ ակտուալ որոշակի սոցիալական պայմաններում: Մեր ժամանակներում դրանք են, օրինակ, նախնադարյան և ստրկատիրական հասարակությունների ավանդույթները: Երկրորդները, ընդհակառակը, անընդմեջ ակտուալիզացվում են: Սակայն ավանդույթների վերածննդի ընթացքը միանշանակ չէ: «Կենդանի» ավանդույթները կարող են լինել գործող և հակառակը: Ավանդույթի գործունեության տակ հասկացվում են նրա բազ-

մաթիվ գործառնություններ՝ սոցիալական կապերի գործառնությունը, սոցիալական փորձի տրանսլյացիայի, տեղեկատվության փոխանցման, կառուցողական և սահմանադրական գործառնությունները, մշակութաստեղծ և հասարակական հարաբերությունների կարգավորող գործառնությունները, ընդհանուր առմամբ՝ արժեհամակարգի ձևավորման բազմաշերտ գործառնությունները [7; 2; 6]: Ավանդույթների և սովորությունների ինստիտուտը առաջանում է պատմության զարգացման ավելի վաղ փուլում, քան իրավական օրենքները: Ավանդույթները, ինչպես ասվեց, ներ են առնվում սոցիալական նորմերի համակարգի մեջ և մասնակցում են անձի արժեհամակարգի ձևավորման գործընթացին [9; 3]:

Սերունդների ավանդույթների պահպանումը հնարավորություն է տալիս, այս իմաստով, պահպանելու արժեքների որոշակիությունը և հաջորդականությունը, որոնք, վերարտադրելով անցյալը, կարծես թե պատասխանատվություն են կրում նախորդ սերունդների նկատմամբ՝ ցուցադրելով համապատասխան հարգանքը: Այն նաև հող է նախապատրաստում հաջորդ սերունդներին, որոնք կգան՝ փոխարինելու ապրողներին: Սերունդների այսպիսի կենդանի հաջորդականությամբ պահպանվում են ազգի մշակութային արժեքները: Այդ արժեքները պայմանավորվում են կոլեկտիվ գործընթացների հետ անհատի ստեղծագործության սինթեզով, ինչը մարդկանց համախմբում է մեկ ամբողջության մեջ [1]:

Ավանդույթները ներկայանում են տարբեր մակարդակներով: Նախ՝ նրանց տեսնում ենք հայ էթնոսի բանահյուսական գրավոր և բանավոր աղբյուրներում որպես ազգային մտածելակերպի կարծրատիպերի: Երկրորդ՝ ավանդույթի ինստիտուցիոնալ ձևերը հանդիպում են հաղորդակցման ընթացքում, որի արդյունքում ձևավորվում է հասարակական կարծիքը երևույթի նկատմամբ: Այն ուսումնասիրելիս կարելի է առանձնացնել տարբեր սեռատարիքային, կրթական և սոցիալական խմբերի պատկե-

բացումները խնդրի շուրջ: Այսպիսով՝ հնարավոր է դառնում բացահայտելու հասարակությունում անձանց գործունեության տարբեր գործառնությունները և տալու տվյալ երևույթի սոցիալ-հոգեբանական գնահատականը: Ուրեմն, ավանդույթի գործառնությունների շրջանակները ուրվագծվում են անձի հասկացությամբ, նշանային համակարգով, որոնք արտահայտվում են «անձ-հասարակություն» հարաբերություններով [8, 4]: Վարքի նորմերն ու կադապարները ֆիքսված են լեզվական նշանակությունների մեջ, որոնց շնորհիվ գործում է ավանդույթը, և որոնց ծագումը ու կառուցվածքը հետաքրքրել են լեզվաբաններին, փիլիսոփաներին, մշակութաբաններին և հոգեբաններին: Ուստի, սոցիալ-հոգե-

բանական տեսանկյունից կարևորվում են ավանդույթներում արտահայտված հասարակության հետ անձանց փոխգործողության ձևերը և եղանակները, որոնք ստանում են «նորմավորված միջնորդության երանգ» [5]:

Ամփոփելով վերոնշյալը՝ կարելի է փաստել ավանդույթի որոշակի ազդեցությունը անձի արժեհամակարգի ձևավորման, «անձ-հասարակություն» փոխհարաբերությունների կարգավորման ու կայունացման գործում: Դա է վկայում հասարակական կայունացմանը միտված ավանդույթի գործառնությունների քննությունը, որը անձի արժեհամակարգի հետագա խոր ուսումնասիրությունների հիմքն է:

Հոդվածի ներկայացման տարեթիվը՝ 30.08.2014

ՊՐԱՎԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Бехтерев В. М., Избранные работы по социальной психологии, М., 1994
2. Витгенштейн Л., Культура и ценность. О достоверности, М., 2010.
3. Козлов В. И., Проблематика этничности, –Этническое обозрение, 1995, #4
4. Кон И. С., Люди и роли, М., 1970
5. Леонтьев А., Психология общения, М., 2005
6. Малиновский Б., Магия, наука и религия, М., 1998
7. Музиль Р., Человек без свойств, в 2-х кн., т.1, М., 1994
8. Платонов Ю. П., Этническая психология, СПб, 2001
9. Плахов В. Д., Традиции и общество, М., 1982
10. Яблоков И. Н., Методологические проблемы социологии религии, М., 1972

ФУНКЦИЯ ТРАДИЦИЙ В КОНТЕКСТЕ СТАНОВЛЕНИЯ ЦЕННОСТЕЙ ЛИЧНОСТИ

АГАВНИ КОЛЯН

Кандидат психологических наук

В статье представлена роль традиций и их значение в контексте становления ценностей личности. Представляются основные функции традиций, которые выделяются в значимых общественных нормах, в поведении личности с целью ее сохранения.

THE FUNCTION OF TRADITION IN THE CONTEXT OF A PERSON'S VALUE SYSTEM FORMATION.

AXAVNI QOLYAN

Candidate of Psychological Sciences

The article presents the role and significance of tradition in the context of values formation. It also presents the main functions of traditions which are allocated in the significant social norms in the behavior of the individual with the purpose of its preservation.